

Naslov članka/Article:

Domače branje pri pouku književnosti v 1. in 2. vzgojno-izobraževalnem obdobju

Avtor/Author:

Dr. Leonida Novak

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Razredni pouk št. 2/2019, letnik 21

ISSN 1408-7820

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2019

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/razredni-pouk/>

Domače branje pri pouku književnosti v 1. in 2. vzgojno-izobraževalnem obdobju

KAJ JE DOMAČE BRANJE?

Domače branje pomeni učenčevo samostojno branje literarnega dela zunaj šole (doma) in je dopolnilo k obravnavanju književnosti v šoli in jo v različnih oblikah poznajo vse teorije in prakse književnega pouka (Krakar Vogel, 2004, 108).

Domače branje je nadgradnja in dopolnilo branja v okviru rednega pouka slovenščine – književnosti. Domače branje naj bo individualizirano in diferencirano, kar pomeni, da poleg vsebine (besedila), samostojnosti pri delu, pripomočkov, virov, domačih nalog, učencem omogočimo raznolike pristope tudi pri domačem branju (UN SLJ, 2018, str. 73). Končni cilj individualizacije in diferenciacije je optimalni razvoj zmožnosti vsakega posameznega učenca in vsake posamezne učenke. Domače branje teži k enakim ciljem kot pouk književnosti, in ti so: doseči določeno raven književne izobrazbe, razviti kulturo branja, razviti ustvarjalne sposobnosti učencev in književni okus, omogočiti bogatejše in polnejše življenje, zgraditi celovit pogled na svet (Rosandić, 1991). Poleg tega pa domače branje spodbuja tudi družinsko branje.

POGLED V UČNI NAČRT ZA SLOVENŠČINO
(2013, str. 71, 72)

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA 2. VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

»Učenci in učenke vstopajo v samostojno branje literature

*individualizirano in drseče, ko je njihova bralna zmožnost že avtomatizirana. Ker cilji, vsebine in standardi znanja v učnem načrtu za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje praviloma niso opredeljeni po razredih, temveč za celotno obdobje, so načela individualiziranega pristopa v celoti uresničljiva. **Ob koncu prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja učitelj/učiteljica izbere tudi primerna besedila za domače branje (pri tem upošteva bralne zmožnosti učencev in učenk ter diferencira besedila in bralne naloge).**«*

DIDAKTIČNA PRIPOROČILA ZA 1. VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNO OBDOBJE

Učenci in učenke doma v posameznem šolskem letu preberejo najmanj tri čim bolj raznovrstna književna besedila; za četrto domače branje štejejo tudi besedilo, ki ga pri pouku obravnavamo po metodi dolgega branja. Za učence in učenke z bolj razvito bralno zmožnostjo lahko učitelj/učiteljica po lastni presoji predlaga tudi več besedil za domače branje.

KAKO VKLJUČITI DOMAČE BRANJE KOT METODO SPODBUJANJA IN NE ZAVIRANJA RAZVOJA ZMOŽNOSTI BRANJA?

Ukvarjanje z domačim branjem v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju naj bo usmerjeno predvsem v razvoj bralnih navad in motivacije za branje. Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje je pri pouku slovenščine usmerjeno

v proces opismenjevanja, ki mora biti individualizirano. To se odraža tudi pri pouku književnosti, saj se pokažejo razlike med učenci v predznanju na področju zmožnosti branja (nekateri sprejemajo besedilo preko poslušanja, drugi pa že preko lastnega glasnega ali tihega branja). Če sledimo načelu spodbujanja individualnega napredka učenca, potem je lahko domače branje v 1. vzgojno-izobraževalnem obdobju priložnost za diferenciacijo in individualizacijo pouka.

Učitelj naj katero od knjig (ali kar vse) izbere skupaj z učenci oz. izbere tista besedila, ki upoštevajo, kolikor je mogoče interes učenca, saj je to najboljša motivacija za branje (pravilna izbira veča zlasti interes fantov za branje) (Kerndl, 2013, str. 72).

Učitelj se naj izogiba »šabloniziranju« obravnave domačega branja. Uporabi naj predvsem oblike in metode, ki omogočajo ustvarjalnost in samostojnost čim večjemu številu učencev.

Avtorica B. Krakar Vogel (2004) opredeli dve metodi obravnave domačega branja, in sicer klasično in alternativno.

V klasično metodo spada frontalna razlaga, individualno delo učenca ter pogovorna metoda. Deluje po principu: preberi-poročaj.

Artikulacijo učne enote, v kateri z alternativnimi metodami pristopimo k preverjanju oz. obravnavi besedila, prebranega za domače branje, vključuje aktualizacijo z ustvarjalnim pisanjem, miselne vzorce, ilustracije, stripe, kvize, uganke, učenčevo postavljanje vprašanj, komentiranje, interpretiranje, reševanje problemov, didaktično igro, vrednotenje in izražanje mnenja. Tako delo ob domačem branju spodbudi sodelovalno delo v razredu, zahteva pa tudi fleksibilno organizacijo.

Primer načrtovanja in izvedbe domačega branja v 3. razredu osnovne šole ob besedilu Ele Peroci: Moj dežnik je lahko balon, ki spodbuja razvoj bralne zmožnosti in omogoča individualizacijo.

Domače branje pri pouku

<p>Sklop: E. Peroci: Moj dežnik je lahko balon (domače branje)</p> <p>Trajanje: Samostojno branje učenca in 2 do 3 ure dela v razredu</p>	<p>Učenci znajo:</p> <ul style="list-style-type: none"> → dokazati svojo recepcijo besedila Moj dežnik je lahko balon; → aktivno sodelovati v razgovoru o prebranem besedilu; → zapisati obnovo besedila; → vrednotiti zapis sošolca; → sodelovati v <i>metakognitivnih dejavnostih za vrednotenje lastne zmožnosti branja</i>; → <i>samovrednotiti svoje delo</i>; → <i>načrtovati svoje delo</i>; → <i>izkazati motiviranost za branje literature</i>; → <i>izkazati pozitiven odnos do besedne umetnosti in odnos do slovenskega jezika</i>.
---	--

Ela Peroci: Moj dežnik je lahko balon

Z učenci se dogovorimo, da bodo samostojno doma prebrali knjigo Ele Peroci z naslovom Moj dežnik je lahko balon. Dogovorimo se za časovni okvir. Učenci dobijo bralni list, ki ga ob ali po branju tudi izpolnjujejo.

Bralni list za učence

DOMAČE BRANJE

UČENEC: _____ DATUM: _____ RAZRED: _____
KNJIGA: _____

PODATKI O KNJIGI	KNJIŽEVNE OSEBE		NAJBOLJ ...	
Avtor:	Glavne književne osebe:	😊 ☹️	Zanimiv dogodek:	😊 ☹️
Ilustrator:	Stranske književne osebe:	😊 ☹️	Zanimiva poved:	😊 ☹️
Založba:	Opis najbolj zanimive osebe:	😊 ☹️		

MOJA OCENA KNJIGE (obkroži): 1 2 3 4 5 ker, _____

MOJE MNENJE O VSEBINI:

MNENJE SOŠOLCA:

MNENJE UČITELJICE:

(Prirejeno po Danici Gotlih in Ani Perović, profesorici slovenščine na OŠ bratov Polančičev, Maribor.)

1. Delo pri pouku: Razvijanje didaktične komunikacije – uvod

Ko učenci besedilo preberejo, organiziramo učno enoto, v kateri lahko preko didaktične igre in drugih metod spremljamo in preverimo, kako so učenci razumeli in doživeli prebrano besedilo.

a) **Igra** – Učencem razdelimo kartončke z navodili. Na njih imajo zapisane besede/besedne zveze in tri piktogrami (znake):

Pantomima	
Risanje	
Govor	

Najprej se dogovorimo o pravilih igre, in sicer o pomenu piktogramov (znakov).

- Pri pantomimi nič ne govorim, na začetku pokažem število besed v rešitvi (geslu).
- Pri govorjenju ne smem uporabiti besed, ki so zapisane na listku (geslo), lahko povem, koliko besed vsebuje rešitev.
- Pri risanju ne smem pisati črk oz. besed in ne govoriti, napišem lahko, koliko besed ima geslo.

Kartončki za igro:

KREGANJE 	VSEVID 	JELKA 	IGRA 	LJUBLJANA
MAMA GLEDA SKOZI OKNO 	POTOK 	JEZA 	DOMIŠLJIJA 	DEŽNIK JE BALON
PRAVLJICA 	OČKA 	SONČEN DAN 	SREČA 	PARK

b) Igru sledi Okrogla miza

Sedežni red uredimo tako, da imajo učenci občutek okrogle mize. Učenci sodelujejo pri določanju pravil okrogle mize. Z učenci vodimo razgovor ob vprašanjih:

- Kaj to pomeni, da bomo imeli okroglo mizo, če pa nimamo okrogle mize? (*Če smo v krogu, se lažje pogovarjamo o nečem in vsi se vidimo, vsi smo enakovredni.*)
- Zakaj običajno organiziramo okroglo mizo? (*Pogovor o pomembnih stvareh, kjer je pomembno mnenje vsakega, ki sedi za to okroglo mizo.*)

- Potrebujemo pa tudi vodjo okrogle mize, ki bo dajal besedo posameznim članom omizja in odpiral nove teme. (*Določimo otroka, ki kaže voditeljske sposobnosti in za katerega vemo, da je knjigo z veseljem prebral – lahko se z njim dogovorimo tudi kak dan prej. Temu učencu damo tudi kartončke z vprašanji za pomoč. Pred tem mu povemo, da mora v skupini postaviti pravila pogovarjanja: npr. govorimo po vrsti, paziti mora na učence, ki bodo ves čas tiho in jih prijazno zaprositi za besedo z vprašanji: Kaj pa ti misliš? Bi ti kaj dodal?)*
- Učitelj v pogovor vstopa, ko se učencem povsem zatakne, moderira, ko učenec ne zmore. Vodenje okrogle mize lahko vodita dva ali več učencev.

Z učencem, ki bo vodil okroglo mizo, se pogovorimo tudi kak dan prej in mu predstavimo njegovo vlogo. Ponudimo mu tudi nabor vprašanj za učence.

Vprašanja so lahko:

<ul style="list-style-type: none"> → Kdo je avtor knjige? → Kdo jo je ilustriral? → Kakšna deklica je Jelka? → Kako so Jelkino igro videli starši? → Zakaj se je Jelka igrala sama? → Kako je Jelka rešila to, da se ni imela s kom igrati? → Kje je pristala Jelka z dežnikom? → Kje je dežnik nosil Jelko? → Za koga je Jelka izbrala klobuke? 	<ul style="list-style-type: none"> → Po čem hrepeni Jelka? → Zakaj Jelka ne potrebuje klobuka? → Kam bi ti poletel, če bi imel dežnik balon? Opiši, kaj bi videl? → Kakšna je dežela Klobučarija? → Dokončaj povedi: ČE BI BIL VSEVID, BI ... → Dokončaj poved: ČE BI IMEL ČAROVNIŠKI KLOBUK, BI ... → Kateri klobuk v Klobučariji bi izbral ti? → Kako bi dokazal, da je besedilo v knjigi pravljica? → Kateri del pravljice ti je všeč? → Kateri del pravljice ti ni všeč? 	<ul style="list-style-type: none"> → Zakaj bi učencem iz 2. razreda svetoval, da preberejo to pravljico? → Katera misel iz knjige je zate najboljša? Zakaj? → Katera vprašanja se ti porajajo o prebrani pravljici? → Kako bi na kratko povedal obnovo celotne pravljice? → Katera čustva se pojavijo pri osebah v pravljici? → Kateri predmet bi še lahko spremenil v kaj čudežnega? → Kako bi nadaljeval: MOJ ČEVELJ JE LAHKO ... → Kako bi nadaljeval: MOJ SVINČNIK JE LAHKO ... → Kako bi nadaljeval: MOJ STOL JE LAHKO ...
---	--	--

Za zaključek uvodnega dela si lahko ogledajo še posnetek lutkovne predstave *Moj dežnik je lahko balon* (npr. na povezavi <https://www.youtube.com/watch?v=U1E7Gkwk-5c>, pridobljeno 17. 5. 2019).

2. Razvijanje didaktične komunikacije – BRANJE IN LITERARNOESTETSKO DOŽIVETJE

a) Sledijo nove naloge, ki vključujejo OBNOVO BESEDILA

Učencem naročimo, da napišejo ali povedo obnovo pravljice *Moj dežnik je lahko balon*. Obnovo lahko pišejo v celoti ali le del, lahko pa pripovedujejo ob slikah. Preden zapišejo obnovo, se dogovorimo za kriterije dobre obnove.

Kriteriji so:

- Pišemo v tretji osebi (*to pravilo učencem predstavimo tako, da jim povemo, da ne pišejo, kaj je nekdo povedal, ampak to spremenijo v poved npr. Babica je rekla, da mora ...*).
- Besedilo ima UVOD, JEDRO, ZAKLJUČEK
(*Uvod – odgovor na vprašanje: Kdo je Jelka, kje živi, kaj dela?
Jedro: Kaj se je zgodilo? Zakaj je Jelka odletela? Kam je odletela? Kaj je tam videla in počela? Koga je srečala? Kako se je vrnila?;
Zaključek: Kako se konča pravljica?*)
- Pazimo na pravopisna/pravorečna pravila.

- b) Sledi **vrstniško vrednotenje**, ki ga izpeljemo tako, da po zapisu obnove učenci zamenjajo besedila in preberejo/poslušajo sošolčevo vsebino obnove. Pozorni so na vse tri kriterije. Učenci sošolcu na bralni list, ki so ga izpolnjevali ob branju, napišejo, kaj je v obnovi dobrega in kaj mora popraviti.
- c) Kasneje povratno informacijo na delovni list zapiše še učiteljica – lahko po pouku. V kratkem zaključnem razgovoru učiteljica poda učenem svoje ugotovitve glede branja, sodelovanja in ustvarjalnosti učencev.

Učitelj skozi tako organizirano učno enoto domačega branja spremlja naslednje elemente:

- osebne odzive, odgovore otrok,
- ideje učencev,
- razumevanje teme,
- zmožnost tvorbe besedila,
- metakognitivne zmožnosti.

NEKAJ DOMAČIH RAZISKAV DOMAČEGA BRANJA NA RAZREDNI STOPNJI

Empirična raziskava avtorice R. Škamperle¹ (2013), izvedena med osnovnimi šolami na slovenskem Krasu, je pokazala, da učitelji 1. vzgojno-izobraževalnega obdobja izbirajo besedila za domače branje glede na primernost starostni stopnji učencev (57 %) in manj glede na učni načrt. V šolskem letu za domače branje načrtujejo 2 do 4 besedila, največkrat tri, večino so to prozna besedila. Raziskava kaže tudi to, da učitelji 1. vzgojno-izobraževalnega obdobja v domačem branju vidijo priložnost za razvoj bralne pismenosti, dobra tretjina anketiranih učiteljev prvega triletja pa domače branje tudi ocenjuje.

Raziskava (prav tam) tudi pokaže, da le 29 % učiteljev prvega vzgojno-izobraževalnega obdobja učencem prepušča izbiro besedila za domače branje (zanimivo, da tudi v drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju ta odstotek ne preseže 30 % vključenih učiteljev).

R. Logar (2013) je v svoji diplomski raziskavi ugotovila, da kar 38,5 %

anketiranih učiteljev tretjih razredov ne izvaja domačega branja, kljub temu da je le-to obvezno. Obe zgoraj navedeni avtorici (Škamperle, 2013, Logar, 2013) ugotavljata, da večina preverjanj domačega branja v 1. in 2. vzgojno-izobraževalnem obdobju poteka po stereotipnih postopkih, kot so npr. odgovori učencev na učiteljeva vprašanja ali reševanje nalog o prebranem.

ZA KONEC ŠE NEKAJ NASVETOV:

- Obravnava domačega branja mora biti za učence prijetna bralna izkušnja, saj le tako lahko pridobimo/obdržimo bralce. Z domačim branjem dosegamo osrednji cilj književne didaktike, in sicer ohranjanje motivacije za branje tudi v času, ko učitelj ni/ne bo več prisoten.
- Učenec, ki besedila za domače branje ne prebere, naj bere v času, ko ostali izvajajo aktivnosti po branju.
- Domače branje se naj zastavi s ciljem razvoja recepcijske zmožnosti pri učencu. Najprej ugotovimo, katero knjižno

besedilo bi otrokom pomagalo razviti njihove zmožnosti, nato pa spremljamo napredek pred, med in po branju.

- Domačega branja naj se ne ocenjuje.

Viri in literatura:

- Krakar-Vogel, B. (2004). *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Krakar Vogel, B. (2014). Bralna pismenost med teoretičnimi načeli in poučevalno prakso. *Slovenščina v šoli*, 17 (3–4), str. 25–35.
- Kerndl, M. (2013). *Diferenciacija in individualizacija pri pouku književnosti v tretjem triletju osnovne šole* (Doktorska disertacija). Univerza v Mariboru: Filozofska fakulteta.
- Logar, R. (2013). *Motivacija učencev 3. razredov pri branju za domače branje in Bralno značko* (Diplomsko delo). Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
- Novak, L. (2016). *Spodbujanje razvoja bralne kompetence na literarnem področju v 1. vzgojno-izobraževalnem obdobju* (Doktorska disertacija). Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.
- Rosandič, D. (1991). *Metodika književne vzgoje*. Maribor: Obzorja.
- Škamperle, R. (2013). *Domače branje v osnovnih šolah na območju Krasa* (Diplomsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Učni načrt* (2018). Program osnovnošolskega izobraževanja. Slovenščina. [Elektronski vir]. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina.pdf.

¹ Avtorica raziskave, R. Škamperle (2013) je ugotovila, da so anketirani učitelji v 1. VIO najpogosteje za domače branje izbirali naslednje avtorje in besedila: Tone Pavček: Juri Muri v Afriki; ljudska pravljica: Zlata ptica; Dragotin Kette: Šivilja in škarjice; Svetlana Makarovič: Kosovirja na letech žlici; Svetlana Makarovič: Pekarna Mišmaš; Svetlana Makarovič: Veveriček posebne sorte; Ela Peroci: Moj dežnik je lahko balon; Desa Muck: Anica in grozovitež; Saša Vegri: Jure kvak kvak.